

אבא לתלמידיה דרב, ואמר להו רבי אבא: מאי אמר, פירש רב בהני קראי [דברים כח]: "ברוך אתה בעיר, וברוך אתה בשדה. ברוך אתה בבואך, וברוך אתה בצאתך".

ואמרו ליה תלמידי רב, הכי אמר רב:

ברוך אתה בעיר פירושו, שיהא ביתך סמוך לבית הכנסת.

ברוך אתה בשדה, פירושו שיהו נכסין קרובים לעיר, שלא יהיה טירחה להכניס את הפירות לביתו.

ברוך אתה בבואך — שלא תמצא אשתך אפילו⁽⁸⁷⁾ ספק — נדה בשעת ביאתך מן הדרך.

ברוך אתה בצאתך — שיהו צאצאי מעיד כמותך.

ואמר להו רבי אבא לתלמידי רב, רבי יוחנן לא אמר הכי, אלא כך פירש:

ברוך אתה בעיר — שיהא בית הכסא סמוך לשולחנך ולא תצטרך להרחיק להתפנות בשדות,

וסבר רבי יוחנן שאין לפרש "ברוך אתה בעיר" שיהא ביתך סמוך לבית הכנסת, מפני שאין בכך ברכה אלא הפסד שכר.

ורבי יוחנן לטעמיה, דאמר: שכר פסיעות יש על עצם ההליכה לבית הכנסת, הילכך עדיף לאדם שילך לבית הכנסת רחוק מביתו כדי שיטול שכר פסיעות.

ברוך אתה בשדה — שיהו נכסין משולשין, מחולקים לשלושה מיני גידולים, שלישי בתבואה, שלישי בזיתים, ושלישי בגפנים, שאם תלקה שדה אחת, ישארו הנותרים לפליטה.

ברוך אתה בבואך וברוך אתה בצאתך — שתהא יציאתך מן העולם כביאתך לעולם. מזה ביאתך לעולם בלא חטא, אף יציאתך מן העולם בלא חטא.

ומקשה הגמרא: כיצד אמר רב יהודה לרבין שלא יקנה שדה הסמוכה לעיר משום חשש עין רעה, ואילו תלמידי רב אמרו בשמו לפרש את הפסוק "ברוך אתה בשדה" — שיהיו נכסין קרובים לעיר, דמשמע שאין חוששין לעין רעה.

ומתרצינן: לא קשיא.

קז-ב

הא, זה שדרש רב, שיש ברכה בשדה הסמוכה לעיר, ולא חשש לעין הרע, מדובר בשדה דמהדר ליה שורא ורתקא — שמוקפת השדה בחומה וגדר אבנים באופן שאי אפשר להביט לתוכה.

הא, זה שחשש רב יהודה לעין רעה, מדובר בשדה דלא מהדר ליה שורא ורתקא.

ומביאה עתה הגמרא את המקור מן התורה לעין הרע.

כתיב [דברים ז'] "והפסיר ה' ממך כל חוליי".

אמר רב, "כל חוליי", זו עין רעה, שכל החוליים תלויים בה.

סגולותיו ובחינותיו יתירות ועינו יותר פועלת".
87. רש"י פירש הכא שכל שכן ודאי נדה,

תוכל לשמש גורם להרס ולחרבן של גשמים מוצקים. ויתכן דכל שהאדם במעלה יתירה כל

רבי חנינא אמר: הא דכתיב "כל חולי", זו צינה, התקררות, שמחמתה נחלים רוב העולם.

דאמר רבי חנינא: הכל בידי שמים, חוץ מצנים פחים! הוא הקור, (89) שנכנס באדם, וממיתו. שנאמר [משלי כ"ב] "צנים פחים בדרך עקש, שומר נפשו ירחק מהם".

רבי יוסי בר חנינא אמר: "כל חולי", זו מחלה שבאה מחמת צואה, דאמר מר, צואת החוטם וצואת האוזן, רובן, מי שיש לו הרבה מהם קשה, גורם לו לחלות, ומיעוטן יפה.

רבי אלעזר אמר: כל חולי זו מחלה במרה.

תניא נמי הכי, כתיב [שמות כג] "והסירותי מחלה מקרבך",

"מחלה" זו מרה. ולמה נקרא שמה של מחלת המרה "מחלה"? — משום שהיא מחלה כל גופו של אדם.

דבר אחר, מה שנקראת מרה בשם מחלה, מלמד הכתוב ששמונים ושלושה חלאים תלוין במרה. כי הגימטריה של מחלה הוא שמונים ושלושה, ולכך קרי לחולי המרה

רב לטעמיה, דרב סליק לבי קברי, נזדמן לבית הקברות, עבד מאי דעבד, יודע היה ללחוש על הקברות ולהבין בכל קבר וקבר באיזו מיתה מת, ואם בזמנו מת או קודם זמנו על ידי עין רעה, (88) ואמר: תשעין ותשעה מן המתים בעין רעה מתו, ואחד בדרך ארץ, בהגיע זמנו מת.

ושמואל אמר: הא דאמר קרא "והסיר ה' ממך כל חולי", זה חולי הבא על ידי נשיבת הרוח.

שמואל לטעמיה, דאמר שמואל: הכל נעשים חולים ומתים בנשיבת הרוח. כי לכל אדם יש שעה מסוימת, ורוח מסוימת, שבשעה זו וברוח זו, אם היא מנשבת עליו, היא מזיקתו.

ופרכינן: ולשמואל, שאמר הכל מתים בסיבת הרוח, משמע שכולם מתים ברוח ולא רק רובם, והא איכא הרוגי מלכות, שמומתין בחרב, ולא מתים על ידי הרוח!?

ומשנינן: הנך נמי אותם הרוגי מלכות, אי לאו זיקא, שנשבה רוח על מקום החיתוך, היו יכולים הרופאים לרפאותם, עבדי להו סמא, כי אילוי הרוח שנשבה בהם, היו יכולים הרופאים לעשות להם סם רפואה, וחי. והיו חיים. נמצא, שמתו מחמת הרוח.

ביום הכיפורים, יכולה עין הרע להתגלגל עליו והוא ימות מחמתה. אך לפעמים קובעים בשמים את גזר דינו של אדם [ביום הכיפורים] להניחו אחר טבע העולם, ולכן יכולה לשלוט בו עין הרע.

89. בכתובות [ל א] הקשו התוספות איך משמע שהפסוק "והסיר כל חולי" מדבר בקור, הרי

ובמהרש"א הביא שבסנהדרין [קג א] פירש רש"י שהספק קשה לו יותר מודאי, שחושב שעל חינם הוא פורש, ועיין מהר"ל.

88. כתב החזון איש, הכל בידי שמים וכל שלא ניגזר עליו לאבד, לא תשלוט בו עין רעה, אבל כשנגזר על דבר להאבד, מתגלגל הדבר לפעמים על ידי עין רעה, ורק על מי שנגזרה עליו מיתה

”מחלה”.

יא. ואין בשרו מעלה הבל, זיעה.

ובולן, כל אותן שמונים ושלושה חוליים, אכילת פת שחרית במלח, וקיתון של מים,⁽⁹⁰⁾ מבטלתן.

תנו רבנן: שלשה עשר דברים נאמרו במי שרגיל בפת שחרית:

א. מצלת מן החמה.

יב. ואם בעל הרהורי תאוה הוא, הרי מתוך שלבו טוב בבוקר לאחר אכילת פת שחרית, הוא תובע ונזקק לאשתו, ומתוך כך הוא אינו מתאוה לאשה אחרת שרואה לאחר מכן, בצאתו לשוק.

יג. והורגת כינה, תולעים המצויים בכני מעים.

ב. ומן הצנה.

ויש אומרים, אף מוציא את הקנאה, שלבו טוב, ואינו ממהר לכעוס, ומכניס את האהבה.

ג. ומן הזיקין — חולי הבא מחמת רוח.

ד. ומן המזיקין.

אמר ליה רבה לרבא בר מרי: מנא הא מילתא מהו המקור להא דאמרי אינשי: שיתין רהיטי רהוט, שישים איש רצים, ולא מטו, אינם משיגים, לגברא דמצפרא כרך, שאכל בבוקר פת שחרית.

ה. ומחכימת פתי — שדעתו מיושבת עליו.

ו. אם יש לו דין עם חברו, דעתו מיושבת להטעים דבריו לפני הדינים, וזוכה בדין.

וכן מהו המקור להא דאמרו רבנן, השכם ואכול בקיין מפני החמה, ובחורף מפני הצינה?

ז. הרי הוא זוכה ללמוד תורה ביתר עיון כשדעתו מיושבת עליו.

ח. וללמוד תורה לאחרים.

אמר ליה רבא בר מרי לרבה: דכתיב [ישעיהו מט] ”לא ירעבו ולא יצמאו, ולא יכם שרב ושמש”. ודרשינן, ”לא יכם שרב ושמש”, כיון דלא ירעבו ולא יצמאו, לפי שכבר אכלו פת שחרית.

ט. ודבריו נשמעין, שדעתו מקובלת על הבריות.

אמר ליה רבה: את אמרת לי, מהתם יש

י. ותלמודו מתקיים בידו, ואינו שוכח.

ללבוש, ולא יבא לידי סכנת קור ועיין מהרש”א. 90. רש”י פירש שעדיף קיטון של יין, והמהרש”א כתב דדוקא נקטינן מים דדרכה של תורה היא במים במשורה תשתה, והמתענג במאכל ובמשתה אי אפשר לו לעסוק בתורה.

קיימא לן הכל בידי שמים חוץ מצינים, מחלה הבאה על ידי הקור שהאדם מביאה על עצמו כשאינו נוהר מהקור, ותירצו, אמנם כשיש קור האדם גורם לעצמו אם יחלה או לא, אבל יתכן שיחס ה’ את עולמו או שיזמין לאדם בגדים

תינוק התעלה.

אבל כשתבא למדוד את הארבע אמות הסמוכים לשפתו **דאנהרא** [הנהר הגדול], כדי לעשות סימן לרבים שלא יבואו להשתמש על שפת הנהר ותינוק שפת הנהר, **לא תמשחנהו כלל** על פי חבל מדידה, אלא תמדוד לפי אומד הדעת, כדי שישארו גדות הנהר שלימות ורחבות.

רב יהודה לטעמיה, דאמר רב יהודה: אותם **ארבע אמות** דצריך להשאיר בשפת **אניגרא**, תעלה של בעלי השדות, שייכות הן **לבני אניגרא**, שהם חפרוה לעצמם, ואם יקרה נזק בשפת התעלה יכולים למחול זה לזה ולהתקין שוב את שפת התעלה, ולפיכך אין קפידא שישארו ארבע אמות בדיוק שלא יזרעו בהם, אבל ארבע אמות הסמוכות לשפתו **דאנהרא** הוי רשות הרבים, **דכולי עלמא** משתמשים בנהר, ועל כן יש להקפיד שלא לזרוע לפחות בארבע אמות הסמוכות לשפת הנהר.

מכריו רבי אמי, כל המוצא יער או אילנות של אדם, הנטועים על שפת הנהר, כיון שזה מקום השייך לרבים, צריך הוא לקצוץ את העצים המפריעים לתשמיש הרבים, מבלי להתרות תחילה בבעלים.⁽⁹¹⁾

וכמה הוא רוחב המקום שצריך להשאיר לשימוש הרבים,

בכדי שאם תעבור ספינה במעלה הנהר, ויהיה צורך לסייע לה על ידי שיעמדו אנשים

ללמוד את מעלת אכילת פת שחרית, ואילו **אנא אמינא לך, מהכא, דכתיב** [שמות כג] **"ועבדתם את ה' אלהיכם, וברך את לחמך ואת מימך"**. ודרשינן: **"ועבדתם את ה' אלהיכם"**, זו קריאת שמע ותפלה. **"וברך את לחמך ואת מימך"**, זו פת במלח, וקיתון של מים של פת שחרית. ואם אתה עושה כן, **מכאן ואילך, "והסירותי מחלה מקרבך"**, ומוכת, שבכוחה של פת שחרית לבטל מחלות.

אמר ליה רב יהודה לרב אדא משוחאה [על שם שהיה מתעסק במדידת קרקעות לאחים ולשותפים הבאים לחלוק נקרא משוחאה לשון משיחה, חבל מדידה]: בשעה שתבא למדוד קרקע, היזהר **שלא תזלזל במישחאה**, במדידה, אלא תמדוד בדיוק, כדי שהחלוקה בין האחים והשותפים תהיה בשווה, **דכל חלק בקרקע אפילו פורתא**, מעט כאן **ופורתא** במקום אחר, יש בו חשיבות ומקפידים עליו היות דחוי, ראוי הוא לזריעת **כורכמא רישקא**, תבלין כורכום, שדמיו יקרים.

אמר ליה רב יהודה לרב אדא משוחאה, בעלי שדות שחפרו תעלה מהנהר הגדול שתעבור בין שדותיהם להשקותם, הדין הוא שעל כל אחד להשאיר ארבע אמות בקצה השדה הפונה לתעלה שלא יזרע בהם כדי שלא תינוק שפת התעלה. וכשתבא למדוד לכל אחד את אותם **ארבע אמות דאניגרא**, שבשפת התעלה, אל תדקדק שיהיה בדיוק ארבע אמות, אלא **זלזל בהו** במדידתם, כי גם אם יהיה מעט פחות מארבע אמות, לא

91. הרמב"ם [נזקי ממון יג, כו] כתב שכל אילן הנמצא ברוחב זה קוצצין אותו מיד ואין מתרים

בשפת הנהר וימשכו את הספינה בחבלים וסייעו לה להתקדם, אותו שטח שזקוקים לו מושכי הספינה **מלא כתפי**, רוחב כתפיהם של מושכי הספינה **נגדי**,⁽⁹²⁾ כנגד הילוכו של הנהר, יש לקצוץ שם את האילנות.⁽⁹³⁾

ולא די בקציצת האילנות בצד אחד של שפת הנהר, אלא **בתרי עברי נהרא קוצו**, שפעמים נוח למושכי הספינה לסייע לה מצד זה, ופעמים מהצד השני.

רב נתן בר הושעיא ראה שגדלים עצים על שפת נהר, הלך וקץ **שיתסר אמתא**, שש עשרה אמות מהעצים שגדלו על שפת הנהר, **אתו עליה**, נתקבצו עליו **בני משרוניא**, בעלי השדות שסביב הנהר, **דפנוהו**, הלקהו על שקצץ את עיציהם יותר ממה שצריך.

ומבארת הגמרא: **הוא סבר** שצריך להשאיר בשפת הנהר דרך ששיעורה **כרשות הרבים**, דהיינו שש עשרה אמות.

ולא היא!

התם, לענין רשות הרבים שמשמשת למעבר ודרך הרבים, **בעינן כולי האי** שש עשרה אמות. אבל **הכא**, אין שפת הנהר משמשת כדרך רבים, אלא רק לאותם המהלכים שם, והצורך לפנות את העצים הגודלים שם, רק **משום אמתוחי אשליהן הוא**, שמתחים ומושכים את החבלים של הספינה. ולצורך זה, גם אם ישאר מעבר בשיעור **כמלא כתפי נגדי**, רוחב כתפי מושכי הספינה, **סגי**, די

בכך.

רבה בר רב הונא הוה ליה **הווא אבא**, יער, **אגורא דנהרא**, על שפת הנהר.

אמרו ליה בעלי הספינות השטות במורד הנהר: **ניקוין מר** את האילנות שעל שפת הנהר, כדי שתהיה אפשרות למשוך ספינות במעלה הנהר.

אמר להו רבה בר רב הונא: קודם יקוצו בעלי השדות שמגדלים אילנות על שפת הנהר **עילאי**, בהמשך מעלה הנהר, **ותתאי**, מלמטה, במורד הנהר, **והדר ניקוין אנא**. כי אם הם לא יקצו את שלהם ממילא לא יוכלו בעלי הספינות למשוך את ספינותיהם בחבלים לאורך הנהר, ולשם מה אקצוץ.

ומקשינן: **היכי עביד רבה בר רב הונא הכי?**

והכתיב [צפניה ב]: **"התקושו וקושו"**, **ואמר ריש לקיש**, מלמד הכתוב את הכלל **"קשוט עצמך, ואחר כך קשוט אחרים"**.

ואם כן, היה על רבה לתקן את שלו, ורק אחר כך לתבוע משאר בעלי השדות שיתקנו את חלקם.

ומתריצין: **התם** במעשה של רבה היה **אבא**, היער שגדל בהמשך שפת הנהר, שייך לנוכרים **דבי בית פרוק רופילא הוה**, ולהם הוא לא היה יכול להורות דבר, וידוע הדבר

להתרות בו קודם הקציצה.

92. הערוך פירש נגד — משיכה כנגד העיקר.

93. המאירי פירש ששיעורו שתי אמות.

בבעליו. וכתב המגיד משנה שמקורו ממה שהכריז רב אמי והתיר לכל לקצוץ. ובמאירי כתב שאם האילנות שייכים לתלמיד חכם יש

שהם לא יקוצו. ולפיכך אמר רבה בר רב הונא: רק **אי קייצו** אותם נכרים, אף אני **קייצנא** את שלי, כדי שיוכלו בעלי הספינות להוליך את ספינותיהם בנהר.

ואי לא קייצו בעלי היער הנכרים את אילנותיהם, **אמאי** — לשם מה **אי קייצו**? הרי גם אם אקצוץ את שלי לא יהיה בכך כל תועלת לבעלי הספינות, שהרי אותם ספנים, **דאי ממתחי להו אשלייהו**, אם יכולים הם למתוח את חבליהם ולמשוך את הספינה מלמטה למעלה לכל אורך שפת הנהר, גם בלי לרדת לשפת הנהר, הרי **מסתגי להו**, די להם בכך, ואינם זקוקים לקציצת האילנות שלי.

קז-א

ואי לא, לא מוסיגי להו! אם אותם ספנים צריכים בלאו הכי לעבור לשפת הנהר השניה שמנגד, משום שאינם יכולים למשוך את הספינה בצד הנהר שלי, כיוון שיש בהמשך שפת הנהר את העצים של הגוי, הרי אין להם תועלת בקציצת אילנותי, כי מדוע ישובו ויחזרו לצד שלי, ולא ימשיכו למשוך את הספינה בשפת הנהר שכנגדי.

רבה בר רב נחמן הוה קא אזיל בארבא, נסע בספינה, חזא ההוא אבא, יער דקאי אנודא דנהרא, נטוע על שפת הנהר ומזיק את הרבים.

אמר להו לאלו שהיו עמו: יער זה, דמאן, מיהו בעליו?

אמרו ליה: דרבה בר רב הונא,

אמר רבה בר רב נחמן על זה נאמר [עזרא

ט]: **"ויד השרים והסננים היתה במעל הזה ראשונה"**. ולא ידע רבה בר רב נחמן שטעמו של רבה בר רב הונא בכך שלא קצץ היה מפני שבהמשך שפת הנהר היו שדות של נכרים שלא היו רוצים לקצוץ, ולפיכך לא נתחייב לקצוץ את האילנות שעל שפת הנהר.

אמר להו רבה בר רב נחמן לשמשיו: קוצו קוצו את האילנות המפריעים לרבים!

אתא רבה בר רב הונא לשדהו, אשבחיה דקייץ.

אמר, מאן דקצייה לשדה שלי, תקויץ ענפיה! יקוצצו ענפיו. וכונתו היתה שימותו בניו של הקוצץ.

אמרי, כולחו שני דרבה בר רב הונא לא אקיים ליה זרעא לרבה בר רב נחמן!

אמר רב יהודה, הכל חייבים לסייע לבנות איגלי גפא, שער העיר, ואפילו מיתמי נוטלים מהם מעות לצורך בנין שער וחומה לעיר.

אבל רבנן, לא מסייעים ולא משלמים לדברים שהם למטרת שמירה.

מאי טעמא? משום שרבנן לא צריכי נטירותא, שתורתם משמרתם, כדכתיב [משלי ו] "בשכבך תשמור עליך", הילכך אין להם צורך בחומה ושער לשמירה.⁽⁹⁴⁾

אבל לכריא דפתיא, כריית מעין לצורך שתיה, גובים מכולם, ואפילו מרבנן שזה

94. השולחן ערוך יורה דעה [רמג ב] כתב שכל מי שתורתו אומנותו אפילו אם יש לו קצת